

ARENGUPSÜHHOLOOGIA

... tegeleb vanusega seotud käitumuslike ja kogemuslike muutuste seletamisega.

Muutuste selgitamisel on kasutusel kaks peamist seletusviisi:

- Bioloogiline suund
- Kultuuriline suund

ARENGUPSÜHHOLOGIA

○ Ajalugu

- lapse arengut hakati uurima 19.saj seoses tööstusrevolutsiooniga, sest:
  - tekkis vajadus baastasemel lugemis- ja kirjutamisoskusele
  - jõukuse kasv
  - tõhusam arstiabi ja hügieen

Mida jõukamaks ja haritumaks muutus ühiskond, seda rohkem hakati uurima elukestvat arengut, kaasa arvatud muutusi vanurieas.

Arengupsühholoogia alustaladeks võib lugeda

- Darwinit, kes oma evolutsiooniteoorias paigutas inimese looduse krooniks.
- Binet´, kes töötas välja erinevatele vanusgruppidele mõeldud testid ning sooritusnormid.
- IQ Test (IQ=vaimne vanus:kronoloogiline vanusx100). Keskmine IQ punktisumma on 100

ARENGUPSÜHHOLOGIA

Käsitletakse kolme peamist aspekti:

1. Intellektuaalne areng

Kognitiivsete protsesside eakohane areng, muutused vanusega .

NB! Kaasa arvatud kõne

ARENGUPSÜHHOLOGIA

---

2. Sotsiaalne areng

- inimese integratsioon ühiskonda,

Kuidas omandab laps (hiljem täiskasvanu) nii perekonna kui laiemas ühiskonnas väärtused.

3. Emotsionaalne

Tunded ja hoiakud, mis on seotud nii enda kui teistega.

NB! Tähelepanuta ei saa jätta ka neljandat aspekti – füüsilist arengut!

ARENGUPSÜHHOLOGIA

- 1914-1927 pandi alus arengupsühholoogia baasile
- Vene teadlane Pavlov- koerakatse (näljane koer - kellahelin- toit.... Kellahelin- ila- toit?)
- Pandi alus biheiviorismile – st. kõik on õpitav, suurim õpetaja on ühiskond
- Antud koolkonda kuulub ameeriklane Watson “Andke mulle tosin tervet imikut ja ma teen neist, kelle iganes- kerjuse, arsti, inseneri)
- NB! USA
- NB! Eelnimetatud koolkond ei pea millekski pärilikkust!!!

ARENGUPSÜHHOLOGIA

Vastand Pavloville ja Watsonile
- Gesell – küpsemisteooria

“Arenngu põhjused on pigem pärilikkuses kui keskkonnas.”

Eelnimetatud kaks rivaliteeti viisid olukorrani, kus ka lastekasvatamine ning haridusmeetodid muutusid vastandlikeks.

ARENGUPSÜHHOOGIA

Keskkonnateooria:

- Oluline on harjumuste treenimine (nt. Lugema- ja kirjutamaõpetamine, potitreening jms)

Küpsemisteooria:

- Selleks, et midagi omandada, peab olema saavutatud teatud kindel bioloogiline valmisolek (nt potitreenitusele eelneb oskus istuda iseseisvalt)

IMIKUIGA – 1.elukuu

Kohanemise periood nii lapse kui ema jaoks.

Oluline on turvaline keskkond, soojus, mõõdukas valgustus.

Terve vastsündinu magab enamiku ööpäevast (16-20 h).

Vastsündinu sensoorsed võimed:

- Reageerivad paljudele stiimulitele, samas valivad ise neid stiimuleid
- Vastsündinu näeb, kuuleb, tunneb lõhna ja maitset
- Vahetult peale sündi uurib ema nägu

IMIKUIGA – 1. eluaasta

---

1. eluaasta arenguülesanded:

- Usaldus vs usaldamatus (Erikson)

Sotsiaalne areng

- seotus ühe täiskasvanuga

Kognitiivne areng

- põhjuslike seoste märkamine
- objekti muutumatuse mõistmine

SENSOMOTOORNE ARENG

Piaget sõnul ei ole laps passiivne olend, keda voolib keskkond.

Laps, see on aktiivne subjekt, kellel on valmisolek uurida ning uut infot vanaga seostada.

PIAGET ARENGUASTMED

---

1. SENSOMOOTORNE PERIOOD (0-2)
  - põhitähelepanu on pööratud füüsilisele keskkonnale ja rahulolule.
  - tekib kalduvus muuta huvitavaid sündmusi püsivateks või korduvateks
  - objektide permanentsus, st. Teadmist sellest, et objektid eksisteerivad sõltumatult nende endi toimingutest (alus ruumisuhete tekkimisele).
  - uudishimu ja soov eksperimenteerida

IMIKUIGA – 1. eluaasta

Psühhosotsiaalne areng Eriksoni järgi: usalduse vs usaldamatuse kujunemine (0-1 ea).

- Lapsel peab tekkima usaldus ümbritseva maailma vastu.
- Laps vajab turvatunnet (füüsiline lähedus, soojus, silmside), vajaduste kiiret rahuldamist (nälg, uni).
- Laps nutab, kui mõni vajadus on rahuldamata (ei jonni!), last ei saa 1 eluaastal ära hellitada. Ema kiire reageerimine lapse vajadustele paneb aluse usalduse kujunemisele.
- Esimesed 6 elukuud on eraldatus emast lapsele väga kahjulik, sest siis kujuneb välja seotus emaga.

Laps tajub vanemate ebakindlust.

- Isa roll on tagada ema turvatunne, mis omakorda tagab lapse turvatunde.
-

IMIKUIGA -1.eluaasta

- **Usaldus** - kindlustunne, et vajadused saavad rahuldatud, paneb aluse mina-identiteedile.
- **Usaldamatus** - laps ei suuda õppida prognoosima keskkonnasündmusi. Võib kujuneda isiksus, kelle põhieesmärk on ennast kaitsta, kes ei usalda ennast ega teisi. Täiskasvanuna võib olla raskendatud lähisuhete loomine, eelhäälestus pettumusteks.
- Kaldumine usalduse või umbusalduse poole sõltub mitmetest teguritest:
  - Nälja rahuldamine (ema reaktsiooni stabiilsus ja kiirus)
  - Suhtlemisvajaduse rahuldamine
  - "Infonälja" rahuldamine - vaatevälja rikastamine, mänguasjad (adekvaatne tase)

**Märgid, mis viitavad usalduse/usaldamatuse kujunemisele -
ema äraoleku talumise kestus, une sügavus, söötmise kergus,
keha pingevabadus jm**

IMIKUIGA

PROBLEEMID 1.eluaastal

Lapse füüsilised haigused (palju valuaistingut)

- Ema psüühiline seisund
- Perevägivald, nii füüsiline kui psüühiline
- Vähene tegelemine lapsega
- Ebarealistlikud ootused lapsele, mida laps ei suuda täita (6-kuuselt tähti õppima !?)
- Vanemate ülereageerimine jm
- Vanema-deprivatsioon (lahutus, vanema surm, pikaajaline haiglas viibimine, kinnipidamisasutuses viibimine, vanema vähene huvi lapse vastu ja hooldamatus, põhihooldaja vaheldumine jm)

LAPSE ARENGUKESKKOND 0-2

- Vajaduste kiire rahuldamine (söök, uni)
Eriti oluline esimese 6. kuu jooksul
- Füüsiline kontakt, silmside
- Turvalisus (nii füüsiline kui psühholoogiline)
- Ohutus (keskkonna ohutus, kui laps aktiivselt keskkonda uurib)
- Erinevate stiimulite pakkumine
- Aktiivse tegevuse võimaldamine
- Keelelise suhtlemise võimaldamine
- Arenguülesanded 2. eluaastal:
- Sõltumatus vs häbelikkus (Erikson)
- Enesekontroll
- Kontroll keskkonna üle
- Aktiivne liikumine
- Keele omandamine
- Mäng ja fantaasia

LAPSE ARENGUKESKKOND 1-2

- Eeloperatsioonaalne mõtlemine (mänguline tegevus, egotsentrism) (Piaget)
- Initsiatiivi kujunemine (Erikson)
- Soorolli omandamine
- Kõlbelise arengu prekonventsionaalne faas (Kohlberg)
- Positiivse enesehinnangu kujunemine
- Rollimängud eakaaslastega
- Stabiilne mina-pilt

PIAGET ARENGUASTMED

---

2. OPERATSIOONIDE-EELNE PERIOOD (2.-7. EA)

- hakatakse kasutama sümboleid objektide tähistamiseks/kirjeldamiseks.
- perioodi algul on laps arvamusel, et see mida tema tunneb, tajub või mõtleb käib ka kõigi teiste kohta.
- Ei ole suutelised loogiliseks arutluseks
- **Reeglina ei suuda liikuda mõttes tagasi ega arutleda uuesti mõne protsessi üle.**
- **NB! Erineva kujuga anumate katse!!!**

ARENGUKESKKOND – 3-6

Füüsiline ja motoorne areng

- ✓ Motoorne areng täiustub pidevalt, oluliselt paraneb liigutuste koordineerimine ja tasakaal.
- ✓ Liigutused arenevad mängu ja harjutamise käigus. 4-5. eluaastaks toimub suurte motoorsete liigutuste areng (käed, jalad).
- ✓ Laps omandab uusi tegevusi - ühel jalal hüppamine, joonistamine, kirjutamine, kingapaelte sidumine, nööpide kinnipanemine, jalgrattasõit jm.
- ✓ Pidevalt areneb peenmotoorika (sõrmede liigutused), kontroll saavutatakse u 12. eluaastaks.
- ✓ Täiustub silma ja käe koostöö (kujundite joonistamine), mis paneb aluse kirjutamisoskusele.

ARENGUKESEKKOND 3-6

Eriksoni järgi: autonoomia vs häbitunde kujunemine (1-3 a).

- ✓ Laps hakkab üha rohkem ise tegutsema. Jõukohaste ülesannete lahendamine suurendab lapse iseseisvust ja eneseusaldust.
- ✓ Laps vajab vanemate toetust, abi ja kiitust.
- ✓ Laitmine, halvustamine, liiga rasked ülesanded ja suured nõudmised tekitavad lapses häbi ja oma võimetes kahtlemist.
- ✓ Laps hakkab aru saama, et ta ei suuda veel paljut, tahaks rohkem. Vanematel oluline rõhutada, mida laps suudab. Nt potil käimise õppimine.
- ✓ Laps peab saama rohkem vabadust, kuid piirid peavad püsima (lasta lapsel ohutus kohas vabalt tegutseda)

ARENGUKESKKOND 3-6

Initsiatiiv vs süütunde kujunemine - Erikson (4-6 a).

- ✓ Laps areneb kiiresti füüsiliselt ja vaimselt. Vanema toel areneb lapse algatusvõime ja eneseusk.
- Laps tahab ja julgeb tegutseda. Kui vanemad halvustavad, süüdistavad, tõrjuvad - tekib lapses süütunne. Laps on arg, kohmetu, pinges.
- 2-5-aastased esitavad väga palju küsimusi (sh miks-küsimusi). Oluline on täiskasvanu valmisolek vastamiseks. Ideaalis peaksid kõik küsimused saama vastused, kui mitte kohe, siis võimalusel hiljem.

ARENGUKESEKKOND 3-6

Initsiatiivi märgid (Eriksoni järgi):

- Aktiivsus, laps liigub palju ruumis
- Liidriomadused

Süütunde märgid:

- Kohmetus
- Ei algata suhtlemist täiskasvanuga
- Vähene seltsivus eakaaslastega
- Üldine pingul- ja valvelolek
- Käitumuslik väljend - vajadus varjata oma nägu

ARENGUKESKKOND 3-6

Psühhosotsiaalne areng

- ✓ Laps hakkab aru saama, et tema ei ole maailma keskpunkt
- ✓ Suhted eakaaslastega tihenevad, tekivad sõbrad (mittepüsivad - ühel päeval üks sõber, teisel teine).
- ✓ Suureneb verbaalne suhtlemine.
- ✓ Oluline lapse arengus on mäng - oma reeglite ja piiridega (rollimängud, fantaasiamängud) ning osalemine mängudes eakaaslastega.
- ✓ Tekib sooidentiteet, ettekujutus soorollidest. Eristuvad nn poiste ja tüdrukute mängud ja tegevused.
- ✓ Ideaaliks muutub vastassooline vanem (tüdrukutel isa, poistel ema).

ARENGUKESKKOND 3-6

Sotsiaalne ja emotsionaalne areng

- ✓ Kuni 2-a laste puhul otsene vajadus teiste lastega suhelda puudub.
- ✓ Alates 3.eluaastast ei piisa lapsele enam suhtlemisest täiskasvanutega.
- ✓ Tihenevad suhted eakaaslastega. Kui lapsel on eelkoolieas vähe suhtlemist eakaaslastega, võib ta muutuda hiljem tõrjutuks.
- ✓ Märgatav armukadedus ja rivaalitsemine - nooremate õdedevendade suhtes, ka ema-isa suhtes (nt laps segab vahele, kui ema-isa kallistavad).

ARENGUKESKKOND 3-6

Sõprus

3-4-a - oluline, mis sõbral on (nt mänguasjad)

4-5-a - muutub oluliseks see, mida sõber teeb (kuidas käitub).

6-a - olulised sõbra iseloomuomadused

Kujunevad rollid grupis:

Liidrid - hea turvaline suhe vanematega, rohkem julgust sõprade otsimisel, adekvaatne enesehinnang

Tõrjutud - väga agressiivsed või teistest erinevad lapsed

Isoleeritud - väga arglikud, ei julge sõpru otsida, keda ei julgustata, mitteturvaline suhe vanematega

ARENGUKESKKOND 3-6

- Areneb eneseteadvus, laps õpib ennast muust maailmast eristama. (nt: Ma lähen tuttu, enne nt: Mari läheb tuttu).
- Negativismiperiood 2-3-a - EI esimese reaktsioonina. Isiksuse arengu seisukohalt väga oluline, et kujuneks välja oskus ei öelda

Kuidas sellest üle saada:

- Pakkuda lapsele valikuvõimalusi
- Kannatlikkus
- Empaatiavõime areng - areneb lapse arusaamine teiste inimeste tunnetest, et teine on vahel kurb, vihane vm. Empaatiavõime areneb suuresti eeskuju kaudu, kui lapsel on hooliv keskkond.

ARENKULINE AGRESSIIVSUS

- ✓ 2,5-4 a. – suur agressiivsus. Hea kõneareng vähendab oluliselt agressiivsust.
- 4,5-5-aastaselt väheneb agressiivsus oluliselt, sest lapsed õpivad ennast teisiti kehtestama.

Agressiivsuse väljundid:

- Löömine (käega või asjaga)
- Hammustamine
- Verbaalne (norimine)
- Teiste asjade võtmine jm

ARENGUKESKKOND 3-6

Sooidentsuse areng

2-a teeb vahet mehe ja naise vahel

- ✓ 3-a eristab pildilt. Käitumise erinevused hakkavad ilmema 2. eluaastal.
- ✓ 3-4 ea-l hakkavad eristuma nn poiste ja tüdrukute mängud ja tegevused. Võimalikud põhjused: Füsioloogilised erinevused, kasvatus erinevus (mänguasjad, toa sisustus, värvid) jm

Freudi järgi falloslik periood (3-6/7a). Tüdrukutel peenisekadedus, poistel kastratsioonihirm

Oidipuse kompleks - isa on pojale konkurent

Elektra kompleks - ema on tütrele konkurent

PIAGET ARENGUASTMED

---

4. FORMAALSETE OPERATSIOONIDE PERIOOD (11.-16.EA)

- Laps on suuteline loogiliselt mõtlema ka abstraktsetes kategooriates
- Suuteline mõistma teiste tundeid ja tegutsemise tagamaid